

שאלה של ניסוח – הערות אחדות

1. סדר המילים בצירוף או במשפט:

א. סדר נשוא – נושא:

אם המשפט נפתח בתיאור, קיימת נטייה בשפה הכתובה להקדים את הפועל (הנשוא) לנושא, אלא אם כן הנושא הוא כינוי-גוף, למשל:

- אתמול יצאו תלמידי השמיניות לטיול שנתי בגליל.
- ההערכה היא כי לקראת מחר יתייצבו שערי המטבע.
- היום הם יבקרו באתר הארכיאולוגי בבית-שאן.

כאשר הנושא הוא צורת בינוני, והוא נתפש כפועל בזמן הווה, יש המקיימים גם לגביו את הכלל הנזכר לעיל.

כאשר לנשוא יש משמעות של קיום והנושא איננו מיודע, הסדר הנפוץ יהיה נשוא-נושא, למשל:

- פרצה דלקה ענקית ביער ירושלים. (לעומת: הדלקה פרצה בשל רשלנותם של המטיילים באזור).
- צפויה עליית מחירים לקראת סוף החודש.
- נקבעו תקנות בנייה חדשות.

ב. סדר הופעת הלוואים:

לוואים שהם ממיינים באופיים נוטים להופיע לפני לוואים הנושאים אופי מעריך, למשל: דיון כלכלי מעניין, גילוי מדעי מרעיש, טיפול רפואי מסור.

כדאי להימנע מדו-משמעות הנובעת מהצמדת לוואי לסמיכות ששני רכיביה זהים במין ובמספר, למשל: מועצת המדינה הזמנית ובמקום זה להשתמש בצירוף-של: המועצה הזמנית של המדינה. הצמדת הלוואי לגרעין לא לו עלולה ליצור צירופים מוזרים כגון: כאן מוכרים מיטות לתינוקות מעץ.

ג. ריבוי נסמכים לסומך אחד:

כדאי להימנע מהצמדת שני נסמכים או יותר לסומך אחד ובמקום לכתוב – מורי ותלמידי בית-הספר, כדאי לכתוב: מורי בית-הספר ותלמידי.

כך גם במקום לכתוב – בעקבות הפריצה המסמכים היו פזורים **על ומתחת** לשולחן או: צריך לחשוב על התוצאות לפני ואחרי התכנון כדאי לכתוב: בעקבות הפריצה המסמכים היו פזורים על השולחן ומתחתיו; צריך לחשוב על התוצאות לפני התכנון ואחריו.

ד. מושא אחד לשני פעלים המצריכים מילות יחס שונות:

במקרה של הופעת שני פעלים למושא אחד, עדיף להימנע מהופעת הפעלים ברצף המנטרל אחת ממילות היחס המוצרכות. למשל: במקום לומר – הם סייעו ותמכו במוסד זה, כדאי לדייק ולומר – הם סייעו למוסד זה ותמכו בו.

ה. מקומם של גם, אף + רק במשפט:

מילות החיבור גם ואף, וכן המילה רק יבואו תמיד לפני חלק המשפט שאותו הן באות לרבות (או לייחד) ולא אחריו. לדוגמה:
גם אייל למד בביה"ס השכונתי. (במקרה זה ריבוי של הנושא: אייל, בנוסף לילדים אחרים)
אייל גם למד בביה"ס השכונתי. (במקרה זה ריבוי של הנושא: אייל לא רק ביקר שם, לא רק הלך לשם, אלא גם למד שם)
אייל למד גם בביה"ס השכונתי. (במקרה זה ריבוי של תיאור המקום: הוא למד בבית ספר אחר וגם בביה"ס השכונתי).

1. עקרון כל הקצר קודם:

במשפטים שלהלן אפשר לשנות את סדר המשלימים - נתתי לדני את הספרים או: נתתי את הספרים לדני. אבל במשפט: נתתי לו את הספרים לא נחליף את סדר המשלימים, שכן משפט בסדר: נתתי את הספרים לו. מניח המשך – ולא למישהו אחר.

2. פירוט מסודר:

א. שמירה על אחידות בניסוח המפורטים: הסיור יכלול מפגש עם תושבי המקום, דיון משותף ואכילת ארוחת ערב לאחר מכן (במקום: נאכל לאחר מכן יחד ארוחת ערב); במסמך הופיעו דרישות אלו: לשמור על תנאי העבודה הנוכחיים, להגדיל את תשלומי הפנסיה, להוסיף (במקום: הוספת) ערוצי חיסכון אחרים, להבטיח (במקום: הבטחת) קורסי השתלמות מקצועית ועוד.
ב. קביעת סדר הגיוני בין המפורטים: במלחמת העולם הראשונה ובמלחמת העולם השנייה; הטיפול יהיה בילד, במשפחה ובקהילה; ראש הממשלה, שריה ועוזריהם הוזמנו לטקס.
ג. שמירה על כך שרשימת פריטים לא תכלול כאלה שהם כלולים זה בזה: קניתי במכולת (חמאה), דברי חלב, לחם ועוגיות.

3. נושאים הקשורים ביידוע:

א. צירוף שמות תואר כגון (מסמך) חברתי-כלכלי, אפשר ליידעו בשתי דרכים: יידוע שם התואר הראשון או יידוע כל אחד משמות התואר. סימון המקף בצירוף כזה אינו חובה. לדוגמה: 'המסמך החברתי-כלכלי' או 'המסמך החברתי הכלכלי'. (החלטת האדמיה ללשון העברית בישיבת המליאה ריג)
ב. צירוף של שני שמות המחוברים בווי"ו והמציין מושג אחד אפשר ליידעו בראשו. למשל: 'הדין ודברים', 'הדין וחשבון', 'המשא ומתן', 'הנושא ונותן', 'המוציא ומביא', 'המיקח וממכר'.
צירוף מעין זה המיועד בראשו נחשב ליחיד, ועל כן ייאמר: 'הדין וחשבון הוגש'; 'המשא ומתן הארוך'.
אפשר גם ליידע כל אחד מן השמות, למשל: 'המיקח והממכר', 'המשא והמתן'.
סיומת הרבים באה תמיד בשני השמות. למשל: 'דינים וחשבונות', 'משאים ומתנים'. (החלטת האדמיה ללשון העברית בישיבת המליאה ריז)

4. פסוקיות זיקה:

פסוקית הזיקה מתארת את שם-העצם שהיא נלווית אליו, למשל: רבים ביקרו בתערוכת הספרים שהיתה מסודרת בטוב טעם. במשפט – המחבלים ירו יריות רבות שלא פגעו באיש, לעומת זאת, הפסוקית הנפתחת ב-ש- ממשיכה את תיאור שרשרת ההתרחשויות ולא דווקא מאפיינת את אופי היריות. מסיבה זו רבים רואים בשימוש בפסוקית זיקה ב'הקשר ממשיך' שימוש שגוי ומעדיפים לנסחה כאיבר במשפט מחובר: המחבלים ירו יריות רבות, אך לא פגעו באיש.

ועוד באותו עניין: אפשר לומר: הבית **שבו** גרתי. או: הבית **שגרתי בו**. לעומת זאת, הניסוח: הבית **בו** גרתי; העיר **אליה** נסעתי וכו' – נחשב ללא תקני. כאשר השם הזוקק הוא מושאו הישיר של הפועל בפסוקית - הבית **שראיתי** (ראיתי את הבית) אין צורך לפתוח את הפסוקית במילית 'את' (הבית אותו ראיתי או: הבית שאותו ראיתי).

5. קישור מורכב:

יש קישורים בשפה הבנויים משני איברים שאינם מופיעים סמוכים זה לזה. בשימוש בהם יש להקפיד על ציון שני האיברים: אמנם... אבל...; החל ב-... וכלה ב-...; לכאורה..., למעשה...; לא... אלא; מצד אחד... מצד אחר...; מחד גיסא... מאידך גיסא...; ראשית... שנית... ועוד.

6. שם-הפועל, שם-פעולה או פועל נטוי

א. כדאי להימנע מניסוח כמו: 'אני נמנע בכוונה מ**להבקיע** גולים'; 'כולנו טובים ב**לדבר**'. ולהשתמש תחת זאת בשם-הפעולה (מהבקעת גולים; בדיבור).

ב. השימוש בשמות-פעולה נפוץ מאוד בכתיבה אקדמית משום שהוא מאפשר "דחיסות הניסוח", אולם שימוש מוגזם יוצר עמימות ומכביד על הקריאה. כדאי להשתמש בשמות-פעולה **לאזכור** – 'רוב חברי הוועדה התנגדו להצעה. **התנגדותם** נבעה משיקולים פוליטיים' או **למנייה** (ראו לעיל סעיף 2/א). במקרים אחרים כדאי לנסח במקום חלק מהם משפטים שלמים, כך במקום לכתוב: 'התמודדותה עם הבעיות שהתעוררו לאחר **הימנעותה** מסיוע...' אפשר לכתוב: 'התמודדותה עם הבעיות שהתעוררו לאחר שנמנעה מסיוע...'

7. גיוון סימנטי:

במקום לחזור שוב ושוב על הפעלים 'אמר' או 'טען' אפשר לגוון ולכתוב (בהתאם להקשר): הוסיף; קבע; הדגיש; הציע; גרס ועוד (ראו מאמר 1 מאת רחל רוזנר בסוף הקובץ)

במקום לחזור ולומר 'דאג ל' אפשר לכתוב (בהתאם להקשר): הקפיד על; שקד על; ווידא ש; השיג ועוד.

אפשר גם לגוון בפעלי תגובה וביקורת: התנגד ל; ביקר את; השיג על; חלק על דברי...; הסתייג מן; שלל את; מחה ואמר ועוד.